

Betänkandet SOU 2016:5 Låt fler forma framtiden

Sammanfattning

I huvudsak instämmer vi med betänkandets slutsatser och förslag. Särskilt vill vi lyfta fram förslagen som syftar till att förbättra möjligheten till ledighet för förtroendevalda och möjligheten att kombinera förtroendeuppdrag och heltidsarbete samt förslaget att ersätta kommunala frivilliga medborgarförslag med obligatoriskt införande av folkmotion som positiva. Haninge kommun ser även positivt på de förslag som medför förbättrade möjligheter för funktionsnedsatta att delta i politiskt arbete. Kommunen ställer sig dock kritisk till förslagen om att kommunfullmäktige ska anordna allmänpolitiska debatter och att nya specialnämnder ska inrättas för att granska fullmäktiges arbete.

Efter två inledande allmänna kommentarer följer kommentarer för respektive kapitel.

Ökad administration för kommunerna och begränsning av den kommunala självstyrelsen

I betänkandet finns en generell tendens att föreslå att kommunerna ska anta olika former av handlingsplaner, riktlinjer och policydokument för såväl medborgardialoger, ungdomsinflytande som för demokratifrämjande arbete i allmänhet. Sammantaget innebär demokratiberedningens betänkanden att ett flertal nya dokument ska arbetas fram och antas av kommunfullmäktige. En risk med detta arbetssätt om förslagen om policydokument görs tvingande är att arbetet med att utforma och revidera dessa tar tid och resurser från fullmäktiges övriga ansvarsområden utan att det finns en säkerställd nytta med vart och ett av de enskilda dokumenten.

Kommunen vill understryka att kommuner fortsatt behöver kunna utforma sitt demokratifrämjande arbete efter lokala förutsättningar och efter kunskap om vad som faktiskt fungerar.

Samtidigt finns stora vinster i en bättre kunskapsdelning mellan olika kommuner och landsting om lyckade former för medborgardialoger, ungdomsråd och ökad delaktighet. Detta både för att varje enskild kommun ska slippa att behöva ”uppfinna hjulet på nytt” men inte minst för att öka likvärdigheten mellan kommuner vad gäller medborgarnas möjlighet till delaktighet och inflytande.

Lobbyism i den lokala politiken – en blind fläck

I utredningen ägnas stort utrymme åt lobbyismens påverkan på nationell politik medan situationen på lokal nivå inte får en lika utförlig genomgång. Det skulle vara önskvärt med en genomlysning av intresseorganisationernas påverkan på lokal nivå, särskilt som det i utredningen framkommer att politikernas och intresseorganisationernas åsikter går isär om vilket inflytande som intresseorganisationerna har över politiken. En sådan genomlysning borde också utreda hur kunskaperna kring dessa frågor ser ut bland lokalpolitiker.

Kap 3

Haninge kommun ser positivt på utredningens förslag om att förändra målet för demokratipolitiken, det är också viktigt precis som man beskriver i utredningen att en starkare

hänsyn tas till jämlikhetsaspekten. Frågorna kring delmålens utformning beskrivs på ett gott sätt inom utredningens olika kapitel. Vi instämmer i den analys som är beskriven gällande behovet av en ny maktutredning, att alltför många känner en maktlöshet inför att kunna påverka sitt liv, genom ett eget deltagande inom demokratins olika processer. Detta gör att kommunen tillstyrker förslaget om att tillsätta en ny maktutredning.

Kapitel 5 – Valdeltagande och politiskt engagemang mellan valen

Lokala resurscenter

Haninge kommun ser positivt på utredningens förslag om fortsatta satsningar på lokala resurscenter för att kanalisera enskilda personers och föreningars önskemål och behov av att komma till tals. Det är värdefullt för demokratin att fler röster hörs och deltar i den samhälleliga debatten.

Vi ser dock en risk att det ansvar för att bygga nätverk, vara kanaler för inflytande samt utgöra en demokratiskola som tidigare naturligt har legat på partier, föreningar och folkrörelser förs över till dessa center. Detta bör undvikas.

Tillgång till möteslokaler och tillgång till allmänna platser

Kommunen instämmer i den demokratiska vikten av att lokala föreningar, nätverk och grupper har tillgång till mötesplatser och till allmänna platser. Skolor och andra kommunala lokaler som endast bedriver verksamhet under delar av dygnet/ veckan/året bör kunna öppnas övrig tid för andra verksamheter.

Kapitel 6 - De politiska partierna

Partistöd

Förslaget om en översyn av de olika formerna av partistöd i syfte att klargöra om partistödet används på ett ändamålsenligt sätt tillstyrks. Särskilt viktigt är att granska hur det lokala partistödet används och om det kommer den kommunala och regionala demokratin till del.

Kapitel 7 – De förtroendevalda och den sociala representativiteten

Social representativitet

Förslagen som ligger till grund för att förbättra den sociala representativiteten bland de förtroendevalda är i huvudsak goda förslag som de politiska partierna bör arbeta kontinuerligt med. Kommunen tillstyrker förslaget om att följa upp den sociala representativiteten via SCB en gång per mandatperiod.

Kommunfullmäktige och kommunstyrelsens ansvar

Särskilt viktigt är att kommunfullmäktige och kommunstyrelse verkar för att förbättra den sociala representativiteten genom att förenkla för förtroendevalda att kombinera sitt uppdrag med vardagslivet.

Kapitel 8 – De förtroendevaldas villkor

Möjlighet att kombinera förtroendeuppdrag och heltidsarbete

Att förbättra möjligheten att kunna varva ett förtroendeuppdrag med ett heltidsarbete är en av de viktigaste delarna i att öka attraktiviteten för politiskt arbete och därför av yttersta vikt. Det är en nödvändighet både för att behålla förtroendevalda och rekrytera nya förtroendevalda. Därför stödjer vi även utredningens förslag om att antalet förtroendeuppdrag inte bör minska. Det är viktigt att mindre betungande och tidskrävande förtroendeuppdrag finns kvar både ur ett tillgänglighetsperspektiv och som ett sätt att skapa sig politisk erfarenhet.

Direktval till geografiska nämnder

Haninge kommun ställer sig varken positiv eller negativ till försök med direktval till geografiska nämnder. Vid ett eventuellt införande av en försöksverksamhet är det dock viktigt att det noggrant tydliggörs vilka frågor den geografiska nämnden ska arbeta med och vilket ansvar man har som direktvald. Genom direktval faller ansvarutkrävandet i högre grad på en enskild individ jämfört med dagens system där politiska partier som organisationer utkrävs på ansvar. Tydliga riktlinjer och ansvarområden i kombination med en noggrann utvärdering av försöksverksamheten är ett måste för att denna ska kunna genomföras.

Ersättning till förtroendevalda för medborgardialog

Haninge kommun ställer sig kritisk till förslaget om att ge ersättning till förtroendevalda för att kommunicera med medborgare. Medborgardialog ingår redan i de förtroendevaldas uppdrag som representanter för politiska partier. En sådan ersättning skulle även vara förenad med svåra avgränsningar gällande vad som räknades som ersättningsberättigad medborgardialog samt ytterligare kunna spä på den administration som ersättnings- och arvodeshantering medför och skapa ytterligare kostnader för denna. Finns ett omfattande problem med att förtroendevalda inte har ekonomiskt möjlighet att avsätta tid för att tala med medborgare bör snarare det ordinarie arvodet för förberedelse tid inför möten höjas. I detta förberedelsearbete kan även medborgardialog ingå.

Ledighet från uppdrag

Haninge kommun vill särskilt tillstyrka förslaget om möjlighet till ledighet från sitt kommunala uppdrag vid föräldraledighet eller sjukdom. En sådan bestämmelse skulle innebära en viktig förbättring i möjligheten att kunna fullfölja sitt uppdrag för just de personer som idag är överrepresenterade i att lämna sina kommunala uppdrag i förtid. Detta är viktigt inte minst ur ett jämställdhetsperspektiv.

Kapitel 9 - Den lokala politikens organisering*Kommunfullmäktiges granskande funktion*

Kommuner och landsting har mycket olika förutsättningar att genomföra granskning. Utredningens förslag om att tillsätta en särskild nämnd, motsvarande ett lokalt konstitutionsutskott, anser vi inte vara praktiskt genomförbart i många mindre kommuner.

Kommunen ser det inte heller som önskvärt att kommunala valnämnder ska tillföras ett uppdrag att sammanställa ett demokratibokslut om hur styrelser och nämnder fullgjort sina uppgifter. Det är tveksamt om ett demokratibokslut skulle bidra med något väsentligt utöver den revision

som redan genomförs. Förslaget innebär också en risk för en olycklig politisering av valnämnden. Vi menar att valnämndens uppgift endast bör bestå i att förbereda och genomföra val.

Allmänpolitiska debatter i fullmäktige

Vi ställer oss kritiska till utredningens förslag att fullmäktige ska kunna anordna allmänpolitiska debatter, frikopplade från ordinarie handläggning, för att öka intresset för kommun- och landstingspolitik. Kommunen anser inte att kommunfullmäktige bör ordna särskilda möten med enda syfte att öka intresset för lokalpolitik, frikopplade från beslutsärenden. Detta ansvar bör istället falla på partierna. Risken är att debatterna skulle vilseleda i vad kommunfullmäktiges uppdrag är snarare än att ge en faktisk inblick i hur lokalpolitik och beslutsfattande går till. Även risken att intresset för de allmänpolitiska debatterna skulle vara lågt från allmänhetens sida och kosta tid och resurser för kommunerna bör beaktas.

Kapitel 10 - Deltagande och inflytande på nationell nivå

Folkmotion

Införandet av folkmotion för att stärka medborgarnas möjlighet att påverka politiken även mellan val lyfts fram som en lösning på intresseorganisationernas växande inflytande över politiken kontra svårigheten för medborgare att få inflytande mellan valen. Vi ser positivt på att en folkmotion som syftar till att stärka den enskildes möjligheter att påverka införs. Samtidigt är det inte en åtgärd som helt kompenserar intresseorganisationernas inflytande över politiken. Även när folkmotionen utnyttjas är det svårt att jämföra med den informella makt som intresseorganisationer besitter genom kontaktnät, kunskapsövertag och ekonomiska resurser att bedriva påverkansarbete.

Kapitel 11 - Medborgardialog och samråd i kommun och landsting

Riktlinjer för medborgardialog och samråd

Det är bra att principen om att medlemmarna ska ha förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter tydliggörs genom att en ny paragraf förs in i kommunallagen. Vi stödjer dock betänkandets övervägande att inte föreslå tvingande samrådskrav. Det är viktigt att även fortsatt ge kommunerna möjlighet att anpassa arbetet med att främja medborgarnas delaktighet utifrån lokala förutsättningar och att inte detaljstyra vilka former av samråd och dialog som ska ske.

Samtidigt lyfter flera andra kapitel i betänkandet att delaktigheten från medborgare mellan valen inte är på önskvärd nivå. Här finns en omfattande utmaning för kommun och landsting att på ett övergripande plan anpassa de kommunala processerna på ett sätt som främjar delaktighet från medborgare.

Kapitel 12 - Det förstärkta folkinitiativet

Översyn av lagen om kommunala folkomröstningar

Kommunen stödjer beredningens förslag om att det bör göras en översyn av lagen om kommunala folkomröstningar. Särskilt viktigt är att förtydliga Valmyndighetens roll i att stötta kommuner som genomför kommunala folkomröstningar.

Förstärkt folkinitiativ

Vad gäller det förstärkta folkinitiativet som helhet behöver avvägningar göras avseende fördelarna med ökad direktdemokrati för medborgare genom folkinitiativ relativt de nackdelar, i form av ökade kostnader och administration, som en folkomröstning idag innebär för en kommun.

Kapitel 13 - Medborgarförslag och folkmotion*Ersätta medborgarförslag med folkmotion*

Haninge kommun tillstyrker förslaget om att ersätta medborgarförslag med folkmotion. Kommunen instämmer i de nackdelar som utredningen lyfter fram med medborgarförslag och tror att införande av folkmotion i huvudsak kan komma till rätta med dessa. Att kräva att fler står bakom ett förslag för att det ska lyftas till fullmäktige gör det mer sannolikt att förslagen som lämnas till kommunen är mer förankrade eftersom initiativtagare till en folkmotion måste mobilisera stöd för sitt förslag.

Dock anser vi att det ytterligare behöver utredas om det ska vara just en procent av medborgarna som behöver stå bakom en folkmotion för att den ska beredas. I en kommun av Haninges storlek innebär det att drygt 800 personer behöver skriva under en folkmotion, vilket kan leda till att mindre lokala initiativ har svårt att få tillräckligt stort stöd för att nå fullmäktige och att dessa medborgare därmed förlorar en möjlighet till inflytande. Att kompetens i opinionsbildning och informationsspridning blir avgörande för om en folkmotion får tillräckligt stöd för att beredas av fullmäktige riskerar att leda till ytterligare professionalisering av politiken.

Kommuner behöver även utveckla sina former för medborgare att komma med förslag och synpunkter till förvaltningar och politiker om möjligheten att lämna in medborgarförslag tas bort.

E-undertecknande av folkmotion

Det är positivt att folkmotioner ska kunna undertecknas via internet med hjälp av e-legitimation och att en ny nationell webbplats ska upprättas för ändamålet. Dock är det mycket viktigt att möjligheten att väcka initiativ genom folkmotion också ska kunna göras på traditionellt vis och att underskrift ska kunna ske genom andra former av legitimering än e-legitimation. Ett begränsande av initiativrätten till personer med e-legitimation riskerar att missgynna resurssvaga grupper och äldre invånare. Samma gäller för undertecknande av förstärkt folkinitiativ i kapitel 13.

Kapitel 14 – Ungas delaktighet och inflytande*Försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder*

Om försöksverksamhet med rösträtt från 16 år i kommunala val ska genomföras måste verksamheten vara just frivillig samt noggrant utvärderas innan en eventuell permanentning av sänkt rösträttsålder införs.

Att forskning visar att fler unga röstar om det första valet infaller under deras skoltid och att tidigt röstbeteende är avgörande för röstbeteende senare i livet är ett starkt argument för

utredningens förslag om sänkt rösträttsålder, om målet är att öka ungas politiska deltagande. Även de positiva resultaten från försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder i Norge talar för förslaget. Rösträtt till riksdagen som har den lagstiftande makten samt personers valbarhet till politiska uppdrag bör dock fortsatt vara knutet till myndighetsålder.

Samverkan politik och skola, kunskap om medborgerligt inflytande, ungas egen organisering

Skolan är ett av de viktigaste forumen för att främja ungas inflytande och delaktighet. Därför tillstyrker vi förslagen om mer samverkan mellan skolor och lokala politiska företrädare, mer undervisning om former för medborgerlig påverkan samt att främja föreningskunskap och föreningsengagemang i skolorna.

Kapitel 15 – Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

Demokratisk delaktighet ska utgöra ett mål i funktionshinderspolitiken

Vi vill poängtera att detta bör vara ett politikområde som införs i den nya strategin för genomförande av funktionshinderpolitiken som ska gälla från 2017.

Rätt till särskilt stöd och särskild service vid genomförandet av förtroendeuppdrag

Kommunen tillstyrker förslaget att Försäkringskassans direktiv om tolkning av rätten till personlig assistans ska förtydligas så att det framgår att tid ska beviljas för politiska uppdrag – inklusive praktiskt deltagande vid möten och förrättningar, förberedelse för detta och andra situationer där den förtroendevalda med funktionsnedsättning förväntas delta.

Tillgängliga lokaler och deltagande på distans

Viktigt är också att kommuner och partier möjliggör delaktighet genom tillgängliga lokaler och tekniska lösningar som underlättar för personer med funktionsnedsättning. Det är viktigt att ge det personliga samtalet och mötet goda förutsättningar, detta menar kommunen också är bra för demokratin och dess utveckling.